

KLIMOPWATERRANONKELS IN NOORD-LIMBURG: HOE LANG NOG?

(DEEL II)

door

P.J.J. VAN DEN MUNCKHOF

Parkweg 50

6511 BH Nijmegen

2.2 Het dal van de Oostrumse Beek (gemeente Venray)

Het landschap van dit beekdal is typisch een ruilverkavelings-landschap. In het dal liggen hoofdzakelijk graslanden, die groot en meestal rechthoekig zijn. De wegen en waterlossingen zijn er nieuw en vaak over grote lengten kaarsrecht aangelegd. Hier en daar liggen (grote, ook al vaak rechthoekige) akkers. Langs de Oostrumse Beek heeft men wat broekbossen "gespaard"; deze zijn door de aanleg van de nieuwe, diepe en brede beken en sloten echter sterk uitgedroogd (in feite zou men ze beter met "broekbosruïnes" kunnen betitelen). Op enkele plaatsen heeft men solitaire bomen of boomgroepjes gespaard en er zijn -vooral langs de wegen - ook houtsingels aangeplant. Vóór de in 1974 afgesloten ruilverkaveling "Lollebeek" zag het dal van de Oostrumse Beek er precies hetzelfde uit als het oude Loobeekdal.

In het dal van de Oostrumse Beek werd *R. hederaceus* op 9 april 1977 ontdekt door N. Cuppen, in de berm sloten van de Beemdweg (figuur 12, sloten a en b). In de water bevattende sloot a bleek de soort vrij talrijk te groeien over een totale lengte van zo'n 10 meter. In de droogstaande sloot b groeiden veel minder exemplaren. Op de wegberm langs sloot a trof J. Cuppen enkele zeer jonge Klimopwaterranonkels aan op slib, dat bij het slootonderhoud op de berm is gedeponneerd. Op diezelfde dag ontdekte ik in de lossing Breevennen langs de weg De Locht (figuur 12, c) op verschillende plaatsen *R. hederaceus*. In totaal waren het slechts weinig exemplaren. Waarschijnlijk waren het met de stroming van uit de sloten a of b aangevoerde planten. Zelfs nog verder stroomafwaarts van de sloten a en b bleek één vermoedelijk afgedreven Klimopwaterranonkel te

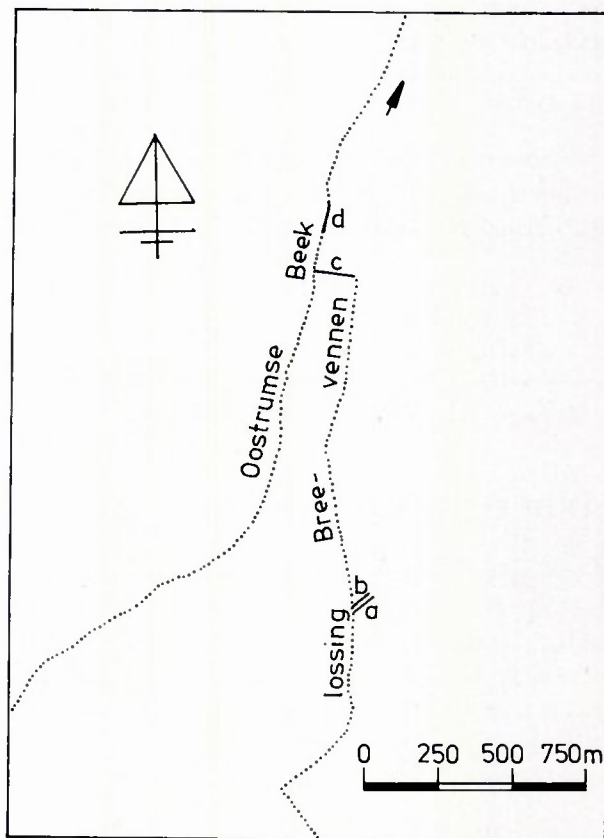

Fig. 12.

Groeiplaatsen van de Klimopwaterranonkel in het dal van de Oostrumse Beek.

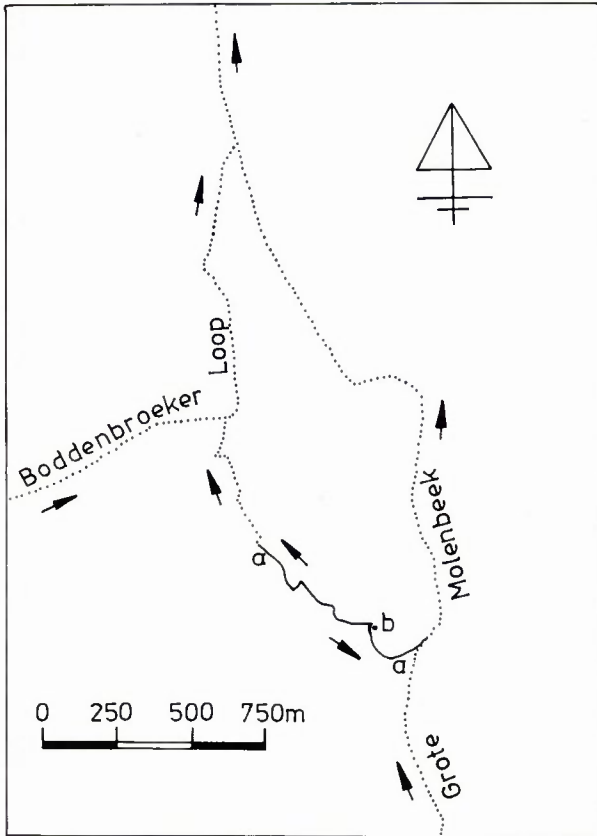

Fig. 13.
Groeiplaatsen van de Klimopwaterranonkel in het Leigraafdal.

groeien; J. Cuppen ontdekte dit (fors) exemplaar zo'n 1400 meter stroomafwaarts van de sloten a en b in de diepe Oostrumse Beek, langs een der oevers (figuur 12, d).

Waarschijnlijk is *R. hederaceus* in het dal van de Oostrumse Beek veel algemener geweest, voordat in het kader van ruilverkaveling "Lollebeek" veel geschikte sloten zijn gedempt. De huidige groeiplaatsen worden voor zover mij bekend (nog) niet bedreigd door ongewenste ontwikkelingen. Dat ze

door hun geringe afmetingen zeer kwetsbaar zijn voor negatieve invloeden (bijvoorbeeld het achterwege laten van het onderhoud van de beide bermsloten van de Beemdweg) zal duidelijk zijn.

2.3. Het dal van de Leigraaf (gemeente Meerlo-Wanssum)

De Leigraaf bij Meerlo is (net zoals de Weverslose Beek vóór de ruilverkaveling was) een nog meanderend natuurlijk beekje. Officieel bestaat de Leigraaf uit 2 gedeelten; de "Leigraaf van de Venneweide naar de Grote Molenbeek" en de "Leigraaf van de Venneweide naar de Boddenbroeker Loop". Het laatstgenoemde deel van de Leigraaf stroomt keurig naar de Boddenbroeker Loop en draagt z'n naam dus met ere.

Maar het wazer van de Leigraaf van de Venneweide naar de Grote Molenbeek stroomt niet (uitsluitend) naar de Grote Molenbeek, zoals de naam doet vermoeden. Nee, in dit deel van de Leigraaf ligt ergens een waterscheiding. Een deel van het water stroomt vrij snel over een zandige bodem naar de Grote Molenbeek, doch de rest vloeit traag over een slibrijke bodem naar de (Leigraaf van de Venneweide naar de) Boddenbroeker Loop. In figuur 13 zijn de stroomrichtingen van de Leigraaf aangegeven met pijltjes. De Leigraaf stroomt door een verlaten, geheel verlande Maasloop. Deze vroegere Maasloop is grotendeels als grasland in gebruik. De weilanden zijn er klein en vaak veelhoekig. Op verschillende plaatsen komt houtgewas voor, vooral op de steilrandjes op de overgang tussen het Leigraafdal en de omringende zandgronden. Het landschap in het dal is erg kleinschalig.

Zie voor een wat uitgebreidere landschapsbeschrijving WERSCHKULL & SCHEPERS, 1977.

Stroomt de Leigraaf niet strikt zoals z'n beide namen doen vermoeden, de Klimopwaterranonkel respекteert de naamgeving van de Leigraaf wel en komt in de Leigraaf van de Venneweide naar de Boddenbroeker Loop niet voor en in de hele Leigraaf van de Venneweide naar de Grote Molenbeek wèl (zie figuur 13).

Op 4 april 1974 ontdekte ik de Klimopwaterranonkel in de Leigraaf, en wel in het snelstromende, op de Grote Molenbeek afwaterende deel, langs de Veestraat. Er groeiden zeer weinig exemplaren. Ook in het op de Boddenbroeker Loop afwaterende deel van de Leigraaf van de Venneweide naar de Grote

Molenbeek trof ik (zeer weinig) *R. hederaceus* aan. In december 1974 zochten H. Cuppen en ik zonder resultaat de hele Leigraaf af om de soort terug te vinden. Ten onrechte werd daarom gevreesd dat de groeiplaats Leigraafdal verloren was gegaan (VAN DEN MUNCKHOF, 1975). Op 3 januari 1976 troffen J.

Cuppen en ik in het snelstromende deel van de Leigraaf namelijk weer Klimopwaterranonkels aan, tussen de Veestraat en de weg Stendert. Er groeiden slechts enkele plantjes. Ook in een kleine drinkpoel in een grasland langs de Leigraaf (figuur 13, b) ontdekten we enige Klimopwaterranonkels. Op 12 februari 1976 trof ik in het op de Boddenbroeker Loop afwaterende, langzaam stromende deel van de Leigraaf op 2 plaatsen één exemplaar aan. H. Cuppen vond op 27 maart 1976 ongeveer 100 meter stroomopwaarts van de monding in de Grote Molenbeek enkele Klimopwaterranonkels in de Leigraaf (CUPPEN, 1977). Op 24 april '76 ontdekten J. Cuppen en ik in de Leigraaf tussen de Veestraat en de weg Stendert tamelijk veel *R. hederaceus*; verschillende planten stonden in bloei. In ditzelfde deel van de Leigraaf trof ik op 13 mei 1979 zeer weinig Klimopwaterranonkels aan.

Zoals uit het bovenstaande blijkt, is de groeiplaats Leigraafdal net als die in het dal van de Oostrumse Beek uiterst kwetsbaar omdat *R. hederaceus* er slechts op weinig plaatsen voorkomt, en wel in gering aantal. Helaas wordt het dal van de Leigraaf door allerlei negatieve ontwikkelingen bedreigd. Zo hoorde ik enkele jaren geleden van een lid van de Werkgroep Milieubeheer Meerlo-Wanssum, dat er plannen bestonden voor de aanleg van een rondweg om het dorp Meerlo heen; deze zou dan wellicht ook door het Leigraafdal aangelegd worden. Doch blijken een artikel in het "Dagblad voor Noord-Limburg" van 17 oktober 1978 zijn die plannen in de ijskast verdwenen omdat de huidige hoofdweg door Meerlo niet overbelast is. Maar er hangen méér

donkere wolken boven de Leigraaf. Op 13 mei 1979 bleek in het grasland, waarin de poel b van figuur 13 ligt, een aantal varkens rond te lopen. En die hadden natuurlijk die poel uitgekozen om van hun modderbaden te genieten. Wég Klimopwaterranonkels dus! In de nabije toekomst krijgt het dal er weer een nieuwe bedreiging bij: de uitbreiding Burgveld van het dorp Meerlo. In de komende jaren zullen tot bijna aan de rand van het dal van de Leigraaf woningen gebouwd worden. Dit kan voor het dal rampzalige gevolgen hebben. Tenslotte ligt het Leigraafdal nog in de ruilverkaveling "Melderslo", die in voorbereiding is. Alleen als het gehele, ingewikkelde en kwetsbare stroomstelsel van de Leigraaf buiten de ruilverkavelingswerken blijft, heeft de Klimopwaterranonkel er overlevingskansen. Zie ook hoofdstuk 3.

2.4 Het dal van de Lollebeek (gemeente Venray)

Het landschap van de Lollebeek vertoont een grote overeenkomst met dat van het dal van de Oostrumse Beek. Verwonderlijk is dit niet; beide dalen zijn rond dezelfde tijd verkaveld en wel in het kader van ruilverkaveling "Lollebeek".

De groeiplaatsen van de Klimopwaterranonkel in het Lollebeekdal vormden wellicht vóór de ruilverkaveling één geheel met die van het Leigraafdal. Zoals we in figuur 14 kunnen zien, stroomt de bovenloop van de lossing Klein Oirlo (sloot a) evenwijdig aan de Lollebeek. De sloot volgt hier een smal dal. Daar waar de lossing Klein Oirlo een haakse bocht naar rechts maakt, verlaat ze dit dalletje. Die bocht is door de mens aangelegd; men heeft de lossing Klein Oirlo gedwongen terug naar de Lollebeek te stromen. Het dalletje waarin de bovenloop van de lossing Klein Oirlo ligt, loopt verder in noordoostelijke richting. Ongeveer 400 meter ten noordoosten van het punt, waarop de lossing Klein Oirlo het dalletje in dwarse richting verlaat, "ontspringt" de Molenhoeklossing. Deze volgt het dalletje verder. Na circa 1300 meter verenigt ons dalletje zich met het dal van de Boddenbroeker Loop. En dit vormt weer één geheel met het Leigraafdal; zoals we in 2.3 zagen, watert een groot deel van de Leigraaf op de Boddenbroeker Loop af (zie figuur 13). Ondanks vrij intensief speurwerk heb ik in het dalletje dat het Lollebeekdal met het Leigraafdal verbindt (nog?) geen *R. hederaceus* aangetroffen. Wel bleek in de Molenhoeklossing het Haaksterrekroos *Callitriche hamulata* te

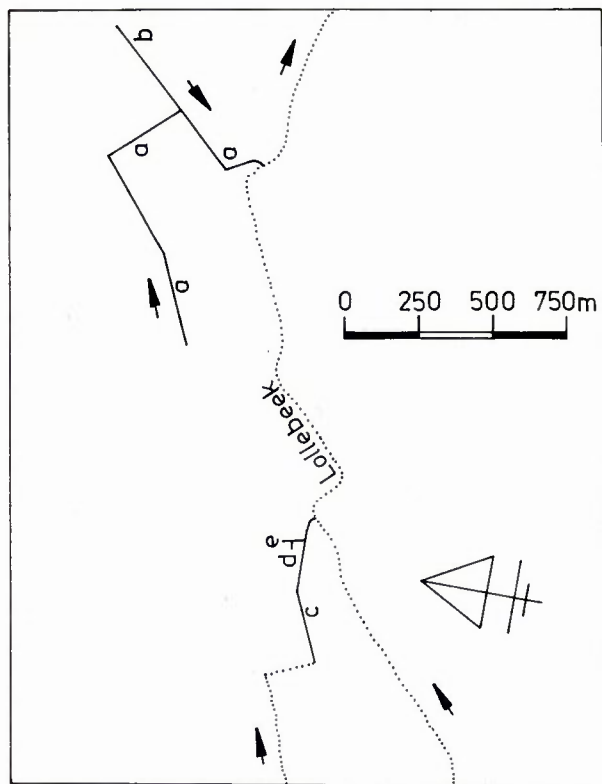

Fig. 14.

Groeiplaatsen van de Klimopwaterranonkel in het Lollebeekdal.

groeien, een weinig algemene soort die de Klimopwaterranonkel zowel in het Lollebeek- als in het Leigraafdal plaatselijk begeleidt.

In het Lollebeekdal ontdekte ik Klimopwaterranonkel op 22 februari 1974, in de lossing Klein Oirlo (figuur 14, sloot a); op 15 september '74 in de lossing Valkenberg (sloot b).

Beide sloten samen zullen we groeiplaats "Klein Oirlo" noemen.

In de lossing Klein Oirlo groeide op 22 februari '74 veel Klimopwaterranonkel in de bovenloop, stroomopwaarts van de weg Klein Oirlo. Vooral aan

weerszijden van de duiker onder de Lichtenbergweg (figuur 15) was de soort zeer talrijk. Op deze plaats bleek de Klimopwaterranonkel trouwens altijd massaler te groeien dan in de rest van de sloot. Wellicht zijn de betonnen oevers hier debet aan; daarop kunnen immers (vrijwel) geen konkurrerende planten groeien, die 's zomers de hele sloot overwoekeren zoals we in 2.1 zagen. Op uit de lossing afkomstig slib, dat op de werkpaden lag, trof ik enkele jonge plantjes aan.

Op 17 maart '74 bleken in de benedenloop van de lossing Klein Oirlo (stroomafwaarts van de monding van de Valkenberg-lossing) enkele Klimopwaterranonkels te groeien.

Op 4 april '74 stond *R. hederaceus* in de lossing Klein Oirlo stroomopwaarts van de gelijknamige weg massaal in bloei.

Zelfs de reeds genoemde jonge plantjes op de uit de sloot afkomstige modder bloeiden voor een deel. In de sloot bleek ook het Haaksterrekroos voor te komen en onder langs de oevers o.a. Moerasmuur (*Stellaria alsine*). Op 6 april '74 werden bij de Lichtenbergweg enkele Klimopwaterranonkels gefotografeerd; zie foto's 1 en 2.

Op 3 januari 1976 ontdekten J. Cuppen en ik op de werkpaden langs de bovenloop van de lossing Klein Oirlo duizenden zaailingen van *R. hederaceus* op in het najaar van 1975 bij het schonen uit de sloot verwijderde modder.

Dat ook in de langs de weg Klein Oirlo gelegen middenloop van de lossing Klein Oirlo Klimopwaterranonkel voorkomt, stelde ik vast op 8 januari '76. Er groeiden echter wel weinig (forse) exemplaren.

Op 1 april 1978 vond ik ook aan weerszijden van de Lichtenbergweg nog slechts weinig Klimopwaterranonkels. Doch op 28 oktober van dat jaar was de soort er weer wat talrijker.

In de lossing Valkenberg (figuur 14, b) werd de Klimopwaterranonkel éénmaal aangetroffen. Op 15

september 1974 groeiden in de (droogstaande) oorsprong van deze sloot enkele exemplaren, aan weerszijden van de duiker onder de weg Klein Oirlo.

Op 19 februari 1976 werd aan de rand van staatsnatuurreservaat "Castenrayse Vennen" de groeiplaats Castenrayse Paes (sloot c t/m e van figuur 14) ontdekt. Op die datum trof ik in de Castenrayse Loop één exemplaar van *R. hederaceus* aan, bij de monding van sloot e. In de Castenrayse Loop bleek ook het Haaksterrekroos (zeer talrijk) voor te komen. Op de plaats waar de beide (uitgedroogde) greppels d en e bij elkaar kwamen, groeiden een handjevol kleine Klimopwaterranonkels. Ze stonden op door paarden open getrapte plekken, waar verder vrijwel geen andere planten groeiden.

Stroomafwaarts van de monding van slootje e trof ik op 15 november '76 2 Klimopwaterranonkels aan in de Castenrayse Loop. Ze stonden ongeveer 4 meter van elkaar af.

Op 4 februari 1978 ontdekte ik in de sloten c, d en e na intensief speuren in totaal niet meer dan 8 (acht!) exemplaren, waarvan er 7 stroomafwaarts van slootje e in de Castenrayse Loop werden geteld.

Eén plantje stond in de samenvloeiing van de slootjes d en e. In het grasland waarin deze slootjes lagen, liep een groot trekpaard. Dit dier bleek vrij door de beide slootjes te kunnen lopen; overal stonden hoofafdrukken op de slootbodems. De waterdiepte van de greppels bleek van plaats tot plaats sterk te variëren. De grootste gedeelten stonden echter droog. In de samenvloeiing bedroeg de waterdiepte nog geen 10 centimeter. Nergens trad een (zichtbare) stroming op. De slootjes bleken amper nog een afwateringsfunctie te hebben omdat in het grasland waarin ze lagen in het kader van ruilverkaveling "Lollebeek" een systeem van drainagebuizen, die in de Castenrayse Loop uitmonden, is aangelegd. De waterdiepte van de Castenrayse Loop bedroeg enkele decimeters.

Op 15 oktober 1978 werden ook stroomopwaarts van de monding van slootje e verschillende Klimopwaterranonkels in de Castenrayse Loop ontdekt.

Bij de monding van het slootje trof ik op 31 maart 1979 één exemplaar aan.

Net als in de dalen van de Oostrumse Beek en de Leigraaf is *R. hederaceus* in het Lollebeekdal slechts in enkele sloten aangetroffen, waardoor deze plant er erg kwetsbaar is.

Zoals we zagen werd de groeiplaats "Castenrayse Paes" begin 1976 ontdekt. Per brief (19 okt. 1978) werd deze groeiplaats aan het Rijksherbarium bekend gemaakt; omdat er slechts zeer weinig Klimopwaterranonkels voorkwamen, werd geen enkel exemplaar als bewijsmateriaal opgestuurd. Omdat de groeiplaats aan staatsnatuurreservaat "Castenrayse Vennen" grenst en omdat het beheer van dat reservaat invloed op de Castenrayse Loop kan hebben, werd op 25 maart '79 ook de distriksambtenaar van Noord-Limburg voor het dienstvak natuurbehoud van het Staatsbosbeheer van de groeiplaats op de hoogte gebracht.

Helaas bleek op 31 maart '79 iemand de slootjes d en e van figuur 14 geheel gedempt te hebben in het kader van een samenvoeging van enkele graslanden tot één grote wei...

De lossing Klein Oirlo wordt bedreigd door een toenemende vervuiling van het water, in hoofdzaak veroorzaakt door één vlakbij de sloot gevestigd loonwerkersbedrijf. Zoals we in 2.1 zagen, stelt *R. hederaceus* soms een bepaalde soort waterverontreiniging wel op prijs. Maar in 1977 (waarschijnlijk in de zomer) werd de lossing Klein Oirlo flink vervuild door een olieachtige substantie (mondelinge mededeling H. Tielen uit Castenray). Kennelijk heeft deze vervuiling invloed gehad op de Klimopwaterranonkels, want begin 1978 was de soort er veel minder talrijk, zoals we al zagen. Op 1 april '78 lag de sloot aan weerszijden van de Lichtenbergweg vol met allerlei troep, waaronder plastic zakken (zie de

Fig. 15.

De lossing Klein Oirlo met de duiker onder de Lichtenbergweg, 1 april 1978.

figuren 15 en 16). Zoals op de foto's te zien is, dreef er op het water een dikke algenbrei met vrij veel kroos erin. Reeds op 5 december '77 had ik het Rijksherbarium op de hoogte gesteld van het voorkomen van de Klimopwatteranonkel in de lossing Klein Oirlo, waarop het Rijksherbarium een exemplaar ter controle vroeg. Omdat er in het voorjaar van '78 nog slechts weinig planten groeiden, werd er geen verzameld. Op 28 oktober '78 bleek de Klimopwatteranonkel in de sloot weer talrijk genoeg te zijn om er wat exemplaren van mee te nemen; die werden op 27 nov. '78 naar het Rijksherbarium opgestuurd (Op 28 november '78 bevestigde F. Adema dat de toegezonden plantjes tot de soort *Ranunculus hederaceus* behoorden).

Ook het water van de Castenrayse Loop is soms van

Fig. 16.

Klimopwatteranonkels in de vervuilde lossing Klein Oirlo, 1 april 1978.

twijfelachtige kwaliteit. Zo bijvoorbeeld op 19 februari 1976. Op die dag was het water groenachtig van kleur; op een aantal waterplanten was duidelijk een groene neerslag te zien. Verder lagen er een dode Wilde eend en een dood Waterhoen in de sloot. In het begin der zeventiger jaren zag de flora van de Castenrayse Loop er heel anders uit dan nu. De Gewone watteranonkel *R. aquatilis* was er talrijk en ook werd het wier *Hydrodictyon* (Waternet) er toen aangetroffen (VAN DEN MUNCKHOF, 1974).

wordt vervolgd.

Summary

Part II of an article on *Ranunculus hederaceus* in the province of Limburg. A more detailed summary will be given in the last part.